די בית יעקב בעוועגונג און איהר ענטוויקלונג.

(ענדע פון ה׳ מאיר שווארצמאנס רעפעראט געהאלטען אויפן ראיאן קאנפערענץ פון אלע בית יעקב שולען אין פאדליאשע א׳ קרח תרפו אין שעדלעץ)

א זעהר אנגעוועהטאגטע פראגע — זאגט דער רעדנער איז אויך דאס לערנען לשון קודש אין די בית-יעקב שולען. לשון קודש מיט וואס ס׳זענען פערבונדען די הייליגסטע אוצרות פון יודישען פאלק, די שפראך, וועלכע איז דער שליסעל, די טהיר וואס פיהרט צום אלטערטימליכען יודישען קולטור-רייכטום—צו דעה יודישער פערגאנגענהייט — טאר נישט איזאלירט ווערען אין די בית יעקב שולען.

לשון קודש מיט וועלכען השי״ת האט די וועלט בעשאפען און כסדר איהר ענטוויקעלט, די שפראך מיט וועלכער אונזערע אבות האבען גערעדט און אויסגעקריצט דעם אייגענארטיגען כאראקטער פון דער יודישער אומה, די שפראך מיט וועלכע השי״ת איז נתגלה געווארען אויפ׳ן בארג סיני און געלאזט הערען דעם אנכי ה׳ אלקיך! די שפראך פון נעשה ונשמע, פון דער גאנצער תורה, די שפראך פון די נביאים, פון די אנשי כנסת הגדולה, פון דער משנה און טיילוויז אויך פון תורה שבעל פה, די שפראך פון אלע גאונים וגדולים אין משך פון טויזענטער יאהר, די שפראך מיט וועלכער ס׳איז אויסגעקריצט אויף די טאוולען פון דער געשיכטע די פריידען און ליידען פון דער גאנצער אומה, די שפראך פון אונזערע תפלות און קינות, וועלכע האבען מיטגעהאלפען אויסהארטעווען דאס ספעציפישע הארטנעקיגקייט פון יודישען פאלק, די שפראך איז נאך ביז היינט נישט ערלויבט צו לערנען אין די בית יעקב שולען, און מען סטראשעט נאך פון דער צענטראלע, אז אויב א שולע וועט זיך ערלויבען צו לערנען לשון קודש אויף אייגענער אחריות, האט זי דאס רעכט נישט זיך צו בענוצען מיט׳ן נאמען „בית יעקב“!

די נישט אויסגעהאלטענע טאקטיק — בעסער געזאגט — די עמי ארצות׳דיגע בעהויפטונג בנוגע די ברענענדער פראגע; דארף בעצייכענט ווערען אלס אטענטאט אויפן שליסעל, וועלכער עפענט אונז די טויערען פון אלע קדשי-האומה!!!

מ׳זאגט אונז, אז לשון קודש איז די בריק וועלכע פיהרט אונזער יוגענד צום לינקען לאגער, חברים דעלעגאטען — שרייט אויס דער רעדנער—דאס איז א שקר מוחלט! מיר אלע זענען לעבעדיגע עדות, אז אונזערע ביטערסטע מתנגדים. און געפעהרליכסטע שונאים זענען מיט אונז אויף איין באנק אין בית המדרש געזעסען און צוזאמען אביי ורבא גע-לערענט, קאן ווער קומען און חלילה זאגען, אז אביי ורבא האט זיי פון דער גמרא אוועקגעפיהרט?! די דאזיגע שונאים אונזערע האסען העברעאיש נישט ווייניגער ווי אביי ורבא!

מ׳האט מורא צו לערנען לשון קודש אין די בית יעקב שולען, פאר די שילערינס, אדער גאר די לעהרערינס, זאלען זיך דערנאך נישט נעמען צו דער פרייער העברעאישער ליטעראטור.

אין דער זעלבער צייט האט מען אבער נישט מורא צו לערנען מיט זיי דייטש, כאטש די דייטשע שפראך פערמאגט דאס גרעסטע און געפעהרליכסטע מינות און אפיקורסות.

קיין געלעהרטע פון קיין פאלק האבען זיך נישט גענומען מיט אזא שנאה צו אטאקירען דעם ספר הספרים, דאס הייליגסטע און טייערסטע וואס מיר פערמאגען פון אלע פעלקער, דעם תנ״ך, ווי די דייטשע געלעהרטע און ביבעל קריטיקער, מיט טענדעציעזע בייזע כונות האבען זיי זיך גענומען מחלל זיין דעם תנ״ך פאר דער גאנצער ברייטער וועלט, דאס גאנצע אפיקורסות און מינות וואס ס׳געפינט זיך ביי יודען איז אלץ פון דער דייטשער ביבעל-קריטיק, פאר וואס זשע — רופט אויס דער רעדנער — האט מען נישט מורא, אז די לעהרערין אדער שילערין נאכ׳ן איבער לייענען ד״ר הירש׳ס א ביכעל אדער אבהאנדלונג אין דייטש, וועלען זיי זיך נעהמען צו א דעליטש, וועלהויזען, שאפענהויער, ניטשע א.א.וו. וועלכע האבען פערסמ׳ט און פערסמ׳ען כסדר די הערצער פון דער יוגענד?!

צי פעהלט דען אין דער יודישער שפראך מינות און אפיקורסות? פאר וואס זשע האט מען נישט מורא צו לערנען יודיש מיט די שילערינס?

יעדער מענש מיט א געזונטען שכל קומט צו דער איבערצייגונג, אז רעליגיע לעהרער וועלכע בעזיצען נישט די העברעאישע שפראך קאנען קיין רעליגיע מיט קינדער נישט לערנען, ווייל זיי זעלבסט קאען איהר נישט און פיהלען איהר נישט גרונדליך, זיי קאנען איהר פון אויבען, משפה לחוץ, אבער נישט ברייטער, טיפער און אלזייטיגער. די בית יעקב לעהרערינס אויב זיי וועלען זעלבסט קיין העברעאיש נישט בעזיצען נאר וועלען זיך בעגניגענען מיט דער יניקה וואס זיי האבען פון די דייטשע ראבינער׳ס, דאקטוירים, דירעקטארען און דאצענטקעס, וועלען זיי קיינמאל נישט וויסען און פיהלען וואס אזוינס הייסט יודישע מסורה, דת, און יודישער מאראל, ווייל זיי האבען נישט דעם שליסעל צו עפענען די גאלדענע טהיר פון אונזער מסורה, און ממילא וועט זיך גלייך פון זיי אויסשעפען די קליינע דאזע רעליגיע, וואס זיי האבען געשעפט פון א כלי שני פון דייטשע „פרעדיגער“.

די פאדליאשער ראיאן קאנפערענץ פון אלע בית יעקב׳ס פאדערט דעריבער אויף די צענטראלעס, זיי זאלען זיך ווענדען צו דער „מועצת גדולי התורה„ זיי זאלן רופען א ספעציעלע בעראטונג און בעהאנדלען די זעהר אנגעוועהטעגטע פראגע, פון לערנען לשון קודש אין די בית יעקב שולען, און דער עיקר אין סעמינאר אין קראקא, און מיר זענען איבערצייגט אז פון רעליגיעזען שטאנדפונקט איז נישט בלויז נישט ערלויבט, נאר ס׳איז א הייליגער חוב און א גרויסע מצוה צו לערנען מיט יודישע קינדער לשון הקודש.

צי מיר ווילען צי מיר ווילען נישט, אלע מעדלעך וועלכע לערנען אין „שקאלע פאושעכנע“ לערנען זיך העברעאיש, וועלן די „בית יעקב“ שולען נישט לערנען מיט זיי לשון הקודש על טהרת הקודש, וועלען די שילערינס בעזוכען די תרבות“ קורסען, און דאן זענען די פאלגען פאר דער ענטוויקלונג פון די בית יעקב בעוועגונג און פאר איהר עגזיסטענץ געפעהרליכער.

די „בית יעקב“ בעוועגונג איז א יונגע, זי שטעהט נאך אויף קינדישע פיסלעך, די דאזיגע וועלכע דארפען זיך מיט איהר פערנעהמען, די רבנים און די רעליגיעזער גמינעס, זיי ווייסען גאר נישט אז אזא בעוועגונג איז גאר בנמצא, און די וועלכע ווייסען יא עפעס פון איהר, בעגעהען זיך מיט איהר אכזריות׳דיג ווי מיר ווייסען עס פאקטען, דער גאנצער אחריות פאלט דעריבער גאר אויף אונז, מיר זענען פאראנטווארטליך פאר איהר בעוועגונג און ענטוויק-

מיר האבען דער בעוועגונג אוועקגעגעבען דאס

צוליעב א אונשולדיגע פראזע...

איינזאם זיצט זי. אין איהר צימער פערטיפט אין איהרע געדאנקען, וועלענדיג פערגעסען דאס, וואס זי דאט לעצטענס איבערגעלעבט און וואס עס האט איהר גורל, איהר צוקונפטיג גליק ענטשידען. אבער וויפיעל זי זאל זיך נישט בעמיהען דעם טרויעריגען עפיזאד פון די געדאנקען ארויסצושלאגען, זעהט זי דאך מאר זיך אלע זאגאר איינצעלהייטען. און שווער, זעהר שווער איז איהר צו בעפרייען-זיך פונ׳ם דריקענדען קאשמאר.

אט שוועבען פאר איהרע אויגען פאר עראינערונגען פון די קינדער-יאהרען, ביי איהרע גביריש-חסידישע עלטערן. צו 6 יאהר האט מען איהר, — ווי די „מאדע“ איז—אין א שולע אבגעגעבען, וואו אלע קענטעניסען האט זי ערווארבען אויסער — יודישע... קיין גרויס אכטונג און ליבע צום יודענטום האט זי זעלבסטפערשטענדליך נאך אזא מין ערציהונג נישט געפיהלט. פערקעהרט, ווי אלע אנדערע יודישע טעכטער, ערצויגען אין אזעלכע שולען, האט זי אינערליך געשפירט זאגאר פעראכטונג צו אלע יודישע הייליגטומער, בעזונדערס האט זי געהאסט אלע יודישע מנהגים, גלויבענדיג אז אזוי פאפט פאר א „אינטעליגענטע“ פריילין... דאך צו די עלטערן איז זי געווען בעזונדערס צוגעבינדען, און טראך דעם, וואס זיי זענען שרעקליכע „פאנאטיקער“ געווען, נישט דורכגעלאזען דעם קלענסטען יודישען מנהג, האט זי דאך זיי געשעצט און געאכט. ווארום איין און איינציג איז זי ביי די עלטערן געווען און די ליעבע צו איהר איז געווען גאר אונבעגרעניצט. זי האט דעריבער אין דערהיים אויסגעמיטען צוטהון אזעלכעס וואס זאל דעם פאטער וועלכע-עס-איז אויפרעגונג פערשאפען: זי האט זיך געהיטען פון צו מאכען וועלכע ס׳איז בעוועגונג, וואס זיי קענען אויסזעהען, ווי זי לאכט אב פון א יודישען מנהג. דערפאר האט זי זיך נעפיהלט „פראנק און פריי“ ווען זי האט זיך געפונען ביי איהרע חבר׳מ׳ארינס צו גאסט, דארט האט זי, צוזאמען מיט אלע, געהאט די מעגליכקייט אבצולאכען פון אלע „קאפאטשארזשעס“ און זייערע ווילדע מנהגים.

איין זאך אבער האט איהר שטענדיג געשראקען. ווען זי איז עלטער געווארען און איהר לעבען האט א אנדער כאראקטער אנגענומען, — אויף וויפיעל זי האט די עלטערן געליעבט און געוואלט מיט זיי לעבען בשלום — האט זי דאך געפיהלט, ווי א קאמף, א שווערער קאמף שטעהט איהר יעצט פאר. די שדכנים דרעהען זיך אין שטוב אריין און ארויס, און געהערט האט זי „מאחורי הפרגוד“, אז אט א ליאדע טאג דארף מען ארויספאהרען אין מיטען וועג... נישט איבערפרעגענדיג זאגאר איהר מיט קיין ווארט.

נאר אט, האט אין א שענעם פריהמארגען דער פאסט-טרעגער א בריעף אריינגעבראכט, אין וועלכען ס׳איז פאר איהר א פרעהליכע בשורה געווען. געווען איז עס א בריעף פון א בעקאנטען רב אין אויסלאנד, וועלכער לעגט פאר דעם פאטער א פאסענדען שידוך — פאר זיין טאכטער מיט זיינ׳ס א תלמיד, וועלכער האט דורכגעמאכט זיין שטודיום אלס ראבינער און בעקומען דעם דיפלאם אלס דאקטאר פילאזאפיע.

ווי גליקליך איז זי דאן, אין יענעם אויגענבליק געווען! דער פאטער אליין זאל אויך מסכים זיין אויף א חתן א דאקטאר! נאר צי וועט דער חתן אויפ׳ן שידוך איינגעהען, צי וועט נישט זיין קיין שטערונג דאס, וואס זי איז ביי פאנאטישע עלטערן געבוירען און ערצויגען געווארען? זי האט אלזא בעשלאסען פון זיך דעם „השד“ אראבצונעמען און איהם איבערצוצייגען, אז זי איז מן לעבען נישט אבגעשטאנען...

די עראינערונגען ווערען וואס אמאל מטושטוש׳ער; נאר דאך דערמאהנט זי זיך אלע פערשידענע איינצעלהייטען. אט איז דער פראכטפולער וואקזאל וואס שטעהט אויפ׳ן וועג וואס פיהרט קיין ווארשא. זהויך און שטאלץ פלאטערט ער צווישען די ארומיגע געביידעס. אינווענינג די בעקוועמע מיט׳ן גרעסטען קאמפארט איינגעריכטעטע זאלען; דארט האט זי זיך מיט „איהם“ צום ערשטען מאל בעגעגענט מיט׳ן צוועק זיך צו בעקענען... זי מיט איהרע עלטערן האבען זיך דארט געפונען, אויך „ער“ מיט ויינע עלטערן. און דער טאג! — ווי פרעכטיג האט דאמאלט די נאטור איהר יום טוב געפייערט! אלץ ארום האט געלעבט. דער געשפרעך מיט „איהם“ האט זיך אנגעהויבען איבער די גרויסע פארשריטען פון די לעצטע צייט, פון די נייעסטע ערפינדונגען. און איבערגעגאנגען איז מען אויף ליטעראטור און קונסט; און גליקליך האט זי זיך דאן געפיהלט, זעהר גליקליך... נאר פלוצלינג שטעלט „ער“ זיך אויף פון זיין ארט און ערקלערט אז ער מוז דעם געשפרעך אויף אקורצע ווילע איבעררייסען און אין זייטיגען צימער אריינגעהען! די ערשטע פאר מינוט האט זי געווארט אז ער זאל אריינקומען—דעם געשפרעך פארזעצען, נאר זעהענדיג אז עס דויערט לאנג האט זי בעשלאסען אויך אריינצוגעהן—זעהען וואס ער זוימט זיך דארט.

ווי איבעראשט איז זי געווארען איבערטרעטענדיג די שוועל און זעהענדיג ווי ער שטעהט מיט׳ן פנים צום אויוועז און שאקעלט זיך הין און צוריק... פונקט, ווי זי איז געוואוינט געווען צו זעהען ביי איהר פאנאטישען פאטער אין הויז.

ווי צוגעשמיעדט איז זי צו דער טיהר געווארען פון ענטוישונג. זי האט איהרע אייגענע אויגען נישט געוואלט גלויבען. אלזא, אזא אינטעליגענטער יונגערמאן, וואס איז אין דייטשלאנד ערצויגען געווארען זאל זיך נאך נישט האבען בעפרייט פון אזעלכע אבערגלויבערישע דומהייטען.

מיט גרויס מיה האט זי זיך אנגעשטרענגט ער זאל איהר געלעכטער נישט הערען. נאר ווען ער איז שמונה עשרה אויסגעגאנגען האט זי איהם מיט א איראנישען שמייכעל א פרעג געטוהן: מיין טהייערער! וואס האט דיר דער אויוועז געזאגט? ער האט געשוויגען. ענדליך האט זי פאלגענדען אנטווארט דערהערט: דער אויוועז, יא, דער אויוועז האט מיר געזאגט אז זי קאנען — מיין בעשערטע נישט זיין... און אין דעם אויגענבליק האט ער דאס צימער פערלאזט, און מעהר האט זי איהם שוין נישט געזעהען...

א פראזע, א אומשולדיגע פראזע איז עס געווען, נאר ווער האט זיך עס געקענט ריכטען, אז זי ב׳איי-עראפעאיש געבילדעטער יונגערמאן פון צוואנציגסטען יאהרהונדערט זאל דערויף אכט לעגען?...

ש. י.

אונזער וועג-שעדליץ 1926-06-18 ו-תמוז-תרפו גליון-1 0094-1 000003 a הודפס מתוך הארכיון היהודי